

Agustin Chaho (eta 2)

Deia, 1983-08-18.

Jose Agustin Chaho Tardetsen jaiotzen da, Zuberoan, 1811garrengo urriak 10. Gurasoak: André eta Rose Legarde. Haurra dela daramate Oloron-go apaiztegira, baina 19 urtez Parisen argitaratzen ditu lehen lan literarioak.

Eugenio Goyhenechek dion bezala, Euskal Herriak eman duen pertsonalitate berezietakoa dugu.

Antoine d'Abaddie-rekin batera argitaratzen du 1836ean sanskrito eta euskararen arteko analogiaz, frantzesez idatzitako liburua; euskaraz: *Aztibegia*, baina garai hontako Chahok baino interes handiagoa du guretzat *euskal arazoaz* frantzesez idazten duena: karlisten gerratean Nafarroara egindako bidaiaria (1835), Euskal Gramatika (1836), Belzunzeko bizkondearekin batera idazten du euskaldunen aintzinako historia (1840), *Ariel* aldizkaria sortzen du, (1844), *Lelo edo Nafarroa orain dela 500* (1848), *Ariel* debekatzen diote eta Chaho atzerriratzen da, Gasteizera dator (1852), hemen amaitzen du nobela bat: *Safer edo huri espainolak* (1954).

Baionan hiltzen da 48 urte dituela, 1858garrengo urriak 23.

Gure hizkuntzaz idatzi duena zientziaz baino imajinazioaz gehiago jantzia dago; Justo Garatek ongi ezagutzen du honen obra, eta Chahok idatzi duen *historiaz* gauza bera dio: Nafarroara egindako bidaiaren aipatzen duen "covada", *Aitor*-en pastorala, Zumalakarregirekin bi elkar aurkitzeak, asmaketak dira; bestalde "dibulgatzaile oso estimagarria eta estilista oso ona da, 'dio Garatek', eta Zuberoako maskaraden bildumatzailea eta *abertzale ona*".¹

Zuberotarra den Davant-ek dioen bezala: "Chahok *euskal nazioa* zientifikoak diren erizpidez mugatu du: lurra, enda, hizkuntza, instituzioak, nahimena, historia eta demokrazia, Sabin Aranak baino 60 urte lehenago".² Aita Lafittek dioenez, berriz, "Chaho, nolabaiteko ezkerreko abertzaletasunaren aita da". Bestalde, Chahok badaki karlistek ez direla erregeaiaren alde borrokan ari *Euskal Herriko fueroen eta identitate nazionalaren defendatzaile bezala baizik*. Chaho da, gainera, Zumalakarregiri Euskal Herriaren independentzia aldeko asmoak lehendabizi atxekitzen dizkiona; Somerville britainiarrak honelako zerbait adierazi zuen.

Chahoren *Nafarroara bidaiaren* lehen itzulpena, gaztelarren aurkako fobiaz perpausa batzu zentzuraz kendu zizkioten; geroztik osorik agertu da.

Gizon berezi honek merezi zuen, bada, gure herriaz gauza berriak esan zituenen artean aipatzea.

¹ *Aizkibel*, VIII *Eusker*a, Euskaltzaindia, "Chaho", p. 107, 1962.

² *Histoire du Pays Basque*, Jean Luis Davant, p. 40, Editions Goiztiri, Bayonne, 1970.